

**ПЕДАГОГИЧЕСКИ
ФУНДАЦИЯ**

ТЕОРИЯ НА ВЪЗПИТАНИЕТО И ДИДАКТИКА

КОЛЕКЦИОНИРАНЕТО – ФОРМА ЗА КРЕАТИВНО ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ СЪС СРЕДАТА

Петя Конакчиева

Предучилищното детство е сензитивен период за формиране на творческа насоченост на личността (Л. С. Виготски, А. Н. Леонтиев, Л. А. Венгер, А. Люблинска и др.). Важни предпоставки за творческото развитие на детето са наблюдателността, комбинативността при преработване на наличната информация и опит, готовността за полагане на волево усилие и др. В научната литература креативността се определя като интегрална характеристика на личността, свързана със способността за преобразуваща активност, с насоченост към създаване и иновации при преодоляване на традиционни схеми в процеса на нестандартно решаване на проблемни ситуации. Тя привлича вниманието на изследователи от различни научни области, които уточняват в своите разработки, че креативността предполага способност за учудване и познание, умение за намиране на решения в нестандартни ситуации, ориентация към откриване на новото и способност за задълбочено осъзнаване на собствения опит. Н. С. Лейтес споделя виждането, че творчеството е висша проява на човешката активност (Лейтес, 1996). Критерий за него според Е. Фром не е качеството на резултата, а характеристиките и процесите, активизиращи творческата дейност. Значими

предимства на творческата личност са уменията да се открива необичайното в познатото, да се разглежда известното по нов начин, от нова гледна точка, да се откриват несъответствия, усетът към новото и др. (Шубински, 1988).

Креативният потенциал е готовност за реализиране на творческа дейност, за решаване на задачи в проблемни и с елементи на неопределеност ситуации, която в резултат от взаимодействието на потенциалните способности на личността със социалните условия може да се превърне в креативни способности (комплекс от индивидуално-психологически особености на личността, позволяващи ѝ успешно решаване на проблемни и творчески задачи; способност и готовност за творческа съзидателна дейност).

Понятието „условие” във философията се определя като отношение на предмета към обкръжаващите явления, без които той не може да съществува. Условията съставляват средата, в която явлението възниква, съществува и се развива. Педагогическите условия са обстоятелства в процеса на педагогическо взаимодействие, които обезпечават постигането на определени, предварително поставени цели. Анализът на научни литературни източници позволява да се диференцират различни гледни точки относно условията за развитие на креативността. Обикновено те се свързват с организацията на образователното пространство, с взаимодействието с възрастните, със съвместната дейност с връстниците и т.н.

Стимулирането на творческите прояви в предучилищното детство се реализира преимуществено в условията на специфични за възрастта активности, свързани с проява на емоционално-познавателно отношение към света. Интересен вариант тук е колекционирането като достъпна за децата от предучилищна възраст технология за получаване на познавателна информация за природния и социалния свят, която е предназначена за ориентиране в различни предмети и обекти от природната и социалната среда, за развитие на умения за класифицирането им по различни основания и за усъвършенстване на сензорни умения при стимулиране на прояви на творчество в процеса на взаимодействие „дете – среда”. Чрез нея се

подготвят важни предпоставки за развитие на креативността у три–седемгодишните деца – емоционална непосредственост, потребност от нови впечатления, стремеж към изпробване, преобразуване, експериментиране, както и насоченост към формулиране на необичайни детски хипотези и съждения, сравнително лесно трансформиране на наличните представи за обективно съществуващи признаци на обекти и предмети от средата в необичайни характеристики, които са в основата на възникването на нови образи. Въпреки посочените педагогически ефекти от приложението ѝ, тя е сравнително рядко изпълвана в масовата практика на детската градина. В подкрепа на тази констатация освен проведените наблюдения, са и резултати от анкетно проучване на отношението на предучилищните педагози към колекционирането, които показват, че учителите не го определят като ефективна форма на познавателна дейност и не считат, че то изпълнява възпитателни функции в процеса на взаимодействие „дете – среда”. По този начин се очертава противоречие между необходимостта от прилагане на колекционирането като форма за активно взаимодействие със средата и целесъобразен вариант за обновяване на технологичната организация на образователния процес в детската градина с оглед стимулиране на развитието на креативни личности и липсата на съответната организационна и научно-методическа обезпеченост. В тази връзка като актуален се определя проблемът за изследване на педагогическите условия, способстващи за развитие на детската познавателна и творческа активност в процеса на колекциониране. Той кореспондира със съдържанието на преследваната изследователска цел – апробиране на колекционирането като форма на познавателна дейност и доказване на нейното значение за интензивно развитие на творческия потенциал на децата от предучилищна възраст.

В хода на проведения педагогически експеримент се апробират варианти на колекции, чрез които се допълва системата от форми на работа по темите от книжките за детето „Моливко. От земята до небето (3–7 г.)” (таблица № 1).

Таблица № 1. Примерни варианти на колекции, чрез които се допълва системата от форми на работа по темите от книжките за детето „Моливко. От земята до небето (3 – 7 г.)”

№ по ред	Колекция	Методически бележки и препоръки
1.	„Летящи” семена	Колекцията включва семена на растения, които могат да бъдат пренасяни от вятъра. Подходящи са за илюстриране на един от начините за разпространение, тъй като се отличават с лекота и особени приспособления за пренасяне от вятъра. Могат да се разделят на две групи – семена, които имат „крила” с различна форма (клен, ясен, бреза, липа и др.) и семена с „парашутчета” (глухарче, белокопитник и др.). От вятъра се разнасят и семената на тополата (пух).
2.	Други семена и плодове	Образците следва да бъдат разнообразни, за да могат да бъдат класифицирани по различни основания – колекция от семена на дървета (храсти, треви), колекция „Орехови плодове” (кестен, жълъд, орех и др.), бобови (грах, фасул), колекция от семена на диворастящи и културни растения, на билки и др.
3.	Съцветия	През пролетта могат да бъдат събрани различни съцветия от дървета (бреза, тополя, ива и др.) и храсти. Паднали съцветия могат да се открият и под ясена и клена. Те лесно се изсушават и съхраняват на сухо място. По много от тях с лупа могат да се видят тичинки.
4.	Камъчета	При подбора на образци следва да се има предвид, че децата трябва да имат възможност да играят – да ги групират по цвят, по големина, по тежест и др., да строят, да ги държат в ръце, да ги хвърлят във вода и т.н. За тях е интересен процесът на събиране, поради което е по-удачно да се направи собствена колекция, а не да се закупи такава. По време на разходка малките колекционери откриват различни по цвят, форма и големина камъчета. Интересно е използването на приключенски мотив – търсене на останки от старинна постройка, чрез който се провокира детското въображение. Заедно с родителите децата събират експонати край бреговете на реки, езера или на морския плаж. Събраните образци трябва добре да се измият. Удачно е да се съберат в кутии, разделени на сектори. Ако учителят знае наименованията им, е целесъобразно да залепи номер на всеки образец и да направи списък на колекцията, който да приложи към кутията. Незнанието тук не е беда – децата с желание измислят условни „имена” съобразно признаците на образците. Добре е в колекцията да има гранит, мрамор, кремък, варовик. В процеса на събиране могат да бъдат открити не само природни, но и изкуствени камъчета – късчета асфалт, кирпич, бетон, които се обособяват в колекция „изкуствени камъчета”. Това позволява да бъдат сравнявани и да се обясни значението на понятията „природа” и „неприрода” (изкуствен обект).
5.	Раковини	Могат да бъдат разнообразни – от реки, езера, морски. Важно е добре да се почистят и изсушат.
6.	Морски колекции	Включват различни предмети от крайбрежието – красиви раковини, изсушени морски звезди, корали и др.
7.	Сухи листа	Хербарий от разнообразни листа, събрани през есента.
8.	Кора на дървета и храсти	Кората на различните дървета се различава по дебелина, твърдост, цвят, набразденост. В колекцията следва да се включат различни видове. Необходимо е да се знае, че кора се взема само от паднали или счупени (изсъхнали) дървета, а не от живи. Препоръчително е да има кора на познати дървета – дъб (дебела, тъмна), бреза, тополя и др. Колекцията може да се попълни с клонки от дървета и храсти, върху чиято кора има мъхове и лишей. Тя може да се използва с различна цел.
9.	Пясък, глина и почва	Образците се отличават с голямо разнообразие, например пясъкът се различава по големината на песъчинките (големи или малки, еднакви или различни по размер), по цвят (оттенъци), по примеси, може да бъде речен или морски и т.н.) – самостоятелното им изучаване подготвя формиране на представи за разнообразието на природните обекти и насочва към извода за съществуването му.
10.	Мъхове и лишей	Образците се събират от стари повалени дървета и се нуждаят от периодично овлажняване, за да се съхранят по-дълго време.

Във формиращия етап на педагогическия експеримент се прилагат различни варианти за инициране на дейността колекциониране. Когато инициатор за събиране и оформяне на колекции в детската група е учителят, иницирането се постига чрез разказ за нечия колекция, чрез предложение за тематична изложба на предмети, играчки и др. В процеса на попълване на колекцията педагогът поддържа интереса към събирателство. Същевременно внимателно проучва детските интереси, наблюдава детското поведение, анализира проявите на децата. На тази основа преценява наличието на необходимите индикации и предразположения и деликатно, ненаатрапено и тактично насочва към създаване на собствени колекции. При инициатива от страна на детето и подкрепа от възрастните, индивидуалният интерес и демонстрираните умения привличат и други връстници към това занимание, когато малкият колекционер презентира умело и ентузиазизирано своите експонати, демонстрира емоционална удовлетвореност от постиженията си и владее атрактивни начини за реализиране на откривателски проекти за търсене и преработка на информация, които демонстрира в процеса на самостоятелна изследователска дейност с отворен за външно участие характер (размяна на идеи, експонати и др.). Представянето на образците от индивидуалните колекции е възможност за актуализиране на преживявания, случки и факти, свързани с историята на тяхното откриване, които създават неформална атмосфера на доверителност при повторното им преживяване, провокирайки съпричастност и включеност у възприемащите. Това са значими моменти, които възрастният използва, за да допълни и уточни детските представи за колекциониранияте обекти с интересна информация, но без да изземва водещата позиция на презентиращото своите находки дете.

Съществена роля за превръщане на колекционирането в интересна и полезна форма на активност имат и родителите. Те могат да се включат като помощници – да картотекират експонатите, да потърсят допълнителна информация за колекционерския материал в енциклопедии и т.н. Важно е учители и родители да бъдат съмишленици, помощници, консултанти. Функциите им са свързани с това да създават доброжелателна атмосфера, стимулираща творческо търсене, да демонстрират интерес към детските увлечения, да поощ-

рват, да оказват помощ при избор на колекция, да организират изложби, да съпреживяват детските постижения и т.н.

Анализът на резултатите от експерименталната работа позволява да се изведат следните стимулиращи творческата активност на децата фактори: създаване на емоционална нагласа чрез личностно значима мотивация; отчитане на детските желания и интереси; сюжетност; социални еталони като примери за подражание; съдържателно общуване с връстници и възрастни; осигуряване на вариативни възможности за проява на самостоятелност, инициативност, творчество в подготвена среда; емоционално съпреживяване на детските постижения. Същевременно проведеното проучване на педагогическите условия, които осигуряват интензивно развитие на творческия потенциал на детето от предучилищна възраст в процеса на колекционирането като форма на активно познавателно взаимодействие със средата, позволява да бъдат систематизирани като водещи следните:

- преднамерена организация на взаимодействието „дете – среда” чрез балансирано съчетаване на педагогически стратегии с възпроизвеждащ и продуктивен характер;

- целенасочено провокиране на емоционалното включване на детето в субективно значими активности, в които детската творческа индивидуалност се изявява в процеса на съдържателно общуване с връстници и възрастни чрез успешно решаване на проблемни задачи в нестандартни ситуации;

- субект-субектен характер на взаимодействието (сътворчество и съвместна дейност между равнопоставените педагогически субекти);

- осигуряване на реални примери за модели на креативно поведение, стимулиращи детската творческа активност;

- създаване на подготвена среда, включваща разнообразни общи и групови пространства, в които се предпоставят възможности за самостоятелно апробиране и откривателство без налагане на ограничения за движение в пространството, без схеми и регламент за разгръщане на предметна активност и при стимулиране на спонтанността, инициативата и свободния избор;

– емоционален климат на доброжелателност и подкрепа на детските креативни прояви (положително отношение на учителя към творческата дейност на децата, създаване на доброжелателна атмосфера, осигуряване на свобода, поощряване на оригинални идеи, стимулиране на творческа инициативност, създаване на ситуации на успех и др.) в условията на детската градина и семейството.

Въз основа на резултатите от проведената експериментална работа могат да бъдат обобщени развиващите функции на колекционирането. Те се свързват с възможността за разширяване на детския кръгзор. Чрез тази стратегия се стимулират прояви на познавателна активност, провокират се емоции и чувства. Предметите-експонати са източник на идеи. Те активизират налични представи и опит, стимулират насоченост към творчество и пораждат нови интереси. Педагогическите ефекти се проявяват и по отношение всички познавателни процеси – чрез колекционирането се предпоставя преимуществено усъвършенстване на вниманието, паметта, мисленето. Възпитава се гъвкавост, нестандартност, плурализъм на мисловните процеси. Създават се условия за усъвършенстване на уменията за наблюдаване, сравняване, анализ, обобщаване, диференциране на същественото, стимулира се търсене на аналогии, комбинативност, трансформиране, преобразуване и т.н. Постига се насочване към самостоятелно търсене, откриване, споделяне, обосноваване и интерпретиране на информация и опит. На тази основа се съдейства за развитие на интерес към познанието и творчеството. Детето осъзнава, че изследователските способности и активност са ценни личностни качества, което води до изменение в мотивационната регулация. Същевременно чрез колекционирането като форма на познавателна дейност с креативен характер се подготвят предпоставки за прилагане на по-сложни познавателни стратегии, насочени към самостоятелно откривателство, имащо индивидуална ценност, смисъл и значение.

Систематизираните по този начин развиващи функции на колекционирането го определят като ефективна и целесъобразна съвременна форма за реализиране на педагогическото взаимодействие „дете – среда”, чиято значимост се свързва с интензивно развитие на творческия потенциал на детето в интелектуален, нравствено-

волеви, емоционален и действено-практически план. Тя е предизвикателство и към творчески работещите учители, тъй като предполага широки възможности за проява на педагогическа импровизация, която е предпоставка за оригинални решения, чрез които да се обогати и надгради индивидуално избраният модел на педагогическо взаимодействие.

ЛИТЕРАТУРА

1. *Лейтес, Н. С.* Психология одаренности детей и подростков. М., 1996.
2. *Конакчиева, П.* Моливко. От земята до небето. Учебна книжка по образователно направление „Природен свят” за подготвителна група на детската градина. Велико Търново: Слово, 2004.
3. *Конакчиева, П.* Методически насоки за реализиране на образователното направление „Природен свят”. – В: Моливко. Дидактична система за подготвителна група в детската градина (6–7 г.). Под ред. Д. Гълъбова. Велико Търново: Слово, 2004.
4. *Конакчиева, П.* Моливко. От земята до небето (5–6 г.). Помагало за предучилищно възпитание и подготовка на пет-шестгодишни деца. Образователно направление „Природен свят”. Велико Търново: Слово, 2005.
5. *Конакчиева, П.* Методически насоки за реализиране на образователното направление „Природен свят”. – В: Книга за учителя за предучилищна възпитание и подготовка на 5–6-годишни деца. Моливко. Под ред. Д. Гълъбова. Велико Търново: Слово, 2005.
6. *Конакчиева, П.* Моливко. От земята до небето (4–5 г.). Помагало за предучилищно възпитание и подготовка на четири-петгодишни деца. Образователно направление „Природен свят”. Велико Търново: Слово, 2005.
7. *Конакчиева, П.* Методически насоки за реализиране на образователното направление „Природен свят”. – В: Книга за учителя за предучилищно възпитание и подготовка на 4–5-годишни деца. Моливко. Под ред. Д. Гълъбова. Велико Търново: Слово, 2005.
8. *Конакчиева, П.* Моливко. От земята до небето (3–4 г.). Помагало за предучилищно възпитание и подготовка на три-четиригодишни деца. Образователно направление „Природен свят”. Велико Търново: Слово, 2006.
9. *Конакчиева, П.* Методически насоки за реализиране на образователното направление „Природен свят”. – В: Книга за учителя за предучилищно възпитание и подготовка на 3–4-годишни деца. Моливко. Под ред. Д. Гълъбова. Велико Търново: Слово, 2006.
10. *Шубинский, В. С.* Педагогика творчества учащихся. М.: Знание, 1988.

КОЛЕКЦИОНИРАНЕТО — ФОРМА ЗА КРЕАТИВНО ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ СЪС СРЕДАТА

ПЕТЯ КОНАКЧИЕВА

Резюме

В разработката се представят и анализират резултати от апробиране на колекционирането като форма за активно взаимодействие със средата, като се привеждат аргументи в подкрепа на тезата, че чрез тази достъпна за детето от предучилищна възраст технология за получаване на познавателна информация се създават предпоставки за интензивно развитие на детския творчески потенциал. Предлагат се варианти за тематични колекции и се систематизират педагогически условия за стимулиране на креативността в процеса на колекциониране.

Ключови думи: креативност, колекциониране, креативен потенциал, творческа активност, педагогическо взаимодействие, технологии за получаване на познавателна информация

COLLECTING AS A FORM OF CREATIVE INTERACTION WITH THE ENVIRONMENT

PETYA KONAKCHIEVA

Summary

This work presents and analyzes results of approbating the collecting as a form of active interaction with the environment by presenting arguments supporting the thesis that the use of this easy-of-access-by-pre-school-children technology for receiving cognitive information creates preconditions for intensive development of children's creative potential. It also suggests variants of topical collections and systematizes pedagogic conditions for stimulating creativity in the process of collecting.

Key words: creativity, collecting, creative potential, creative activity, pedagogic interaction, technologies for receiving cognitive information